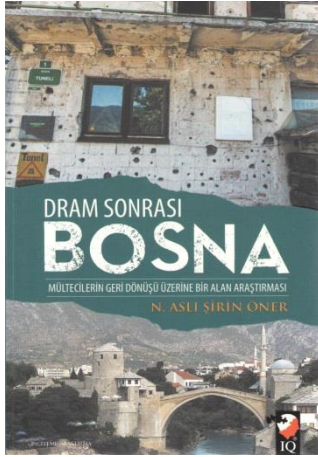


N. Aslı Şirin Öner, *Dram Sonrası Bosna Mültecilerin Geri Dönüşü Üzerine Bir Alan Araştırması*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2013, 376 sayfa, ISBN: 978-975-255-360-6.

Utku KIRLIDÖKME *



Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Balkanlar, Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti'nin dağılmasıyla birlikte, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir kez daha dünya gündeminde yerini çatışma bölgesi olarak almıştır. Uluslararası camia 1992-1995 yılları arasında yaşanan savaşı sona erdirmek ve çatışan taraflar arasında, Sırlar-Hırvatlar-Boşnaklar, ateşkes ve barış sağlanması için çeşitli girişimlerde bulunmuş olmasına rağmen, Balkanlar coğrafyasında son dönemin en acımasız savaşı, 1995 yılının Aralık ayında imzalanan Dayton Barış Antlaşması ile son bulmuştur.

Bosna Savaşı sırasında yaşanan kanlı çatışmalar, soykırım, insanlığa karşı işlenen çeşitli suçlar ve yerinden edilmeler vb. konular, başta Balkan ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde akademisyenler açısından halen araştırma konusu olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de de eski Yugoslavya topraklarında yaşanan savaş, savaş sonrası düzenlemeler, bölgenin istikrarının sağlanması ve korunması, çatışan taraflar arasında çatışma sonrası ilişkiler gibi konular üzerinde akademik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Ancak, Bosna Savaşı sonrası yerinden edilmiş kişilerin akıbetini ve düzenlemeleri içeren eser sayısı çok fazla değildir.

Bu açığı kapatacak düzeyde olan çalışma Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsünde öğretim üyesi olarak görev yapan N. Aslı Şirin Öner tarafından kaleme alınan *Dram Sonrası Bosna Mültecilerin Geri Dönüşü Üzerine Bir Alan Araştırması* isimli eserdir. Kendisinin doktora tez çalışmasından kitaplaştırdığı söz konusu eser giriş ve sonuç bölümleri dışında temel olarak üç bölüm halinde kurgulanmıştır. Kitabın giriş

* Öğretim Görevlisi, Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne, E-mektup: outkoukirlintokme@trakya.edu.tr.

bölümünde çalışmada takip edilen yöntemle dair bilgi veren araştırmacı ayrıca çalışmanın amacını da belirtmektedir. Bu doğrultuda N. Aslı Öner Şirin, 1992-1995 yılları arasında kanlı bir şekilde devam eden Bosna Savaşı ile birlikte evlerini, işlerini, arkadaşlarını, komşularını ve geçmişlerini yitiren, vatanlarını terk etmek zorunda kalan Bosnalılar'ın bir bölümünün savaşın değiştirdiği hayatlarından kesitler vererek yaşadıkları parçalanmışlık ile savrulmuşluğu aktarmaya ve savaşın üzerinden on yıl geçtikten sonra onların aracılığıyla ülkedeki geri dönüş gerçeğini gözler önüne sermeye çalıştığını ifade etmektedir (s. 18). Yöntem olarak saha araştırması yapan Şirin Öner, birincil veri olarak savaş sonrası geri dönen Bosnalılar'la gerçekleştirdiği görüşmeleri almıştır. Görüşme yapılan Bosnalılar'ın sayısı doksan biri kişidir ve heterojen bir gruptur, yani görüşmeler hem Boşnaklar ve Hırvatlar hem de Sırlar'la yapılmıştır (s. 23).

Çalışmanın birinci bölümünü oluşturan Bosna Savaşı ve Göç başlığı altında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kuruluş aşaması ve Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte başlayan Bosna Savaşı anlatılmaktadır (ss. 31-117). Savaş başladığı sırada yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalan Bosnalılar'ın evlerinden ayrılırlarken düşündükleri tek bir şey vardı, bombalara ya da keskin nişancılara hedef olmadan canlarını kurtarmak (s. 53). Dolayısıyla can güvenliği dürtüsü ile hareket eden Bosnalılar'ın çatışmalar başladığında evlerinden uzun süreliğine ya da bir daha asla dönmek üzere hareket etmemişlerdir. Ancak birçok Boşnak, Hırvat ve Sırp uzun yıllar gerek komşu ülkelerdeki, gerekse Avrupa'daki çeşitli mülteci kamplarında, vatanlarından ve sevdiklerinin akıbeti hakkında bilgi sahibi olmadan ve en önemlisi kendi geleceklerine dair endişe ve belirsizlik içinde yaşamlarına devam etmek zorunda kalmışlardır (ss. 75-113). Yazar Bosna Savaşı sırasında uluslararası camianın, Avrupa Birliği'nin, Birleşmiş Milletler ve alt organı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin savaşın devam ettiği yıllarda yerinden edilmiş kişilere yönelik izledikleri politikaların aslında neden başarılı olamadığını da gözler önüne sermektedir.

“Bosna-Hersek'te Geri Dönüşün Siyasi ve Hukuki Çerçevesi” başlığını oluşturan ikinci bölümde ise (ss. 117-241), Dayton Barış Antlaşması ile doğan Bosna-Hersek Devlet yapısı, ülkede Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi uluslararası kuruluşların rolü ve etkileri ele alınmaktadır (118-140). Çatışmaları ve dolayısıyla savaşı durduran ama aynı zamanda ülkeye kırılğan bir barış getiren Dayton Barış Antlaşması, mültecilerin ve ülkesinde yerinden

edilenlerin geri dönüşlerinin genel çerçevesini çizmenin yanı sıra dünyadaki geri dönüş hükümleri içeren diğer barış antlaşmalarından farklı bir yöne sahipti. Dayton Barış Antlaşması'nda kişilerin savaş öncesinde yaşadıkları yerlere dönmeleri şartı yer almaktaydı ve bu şart da ilk defa karşılaşılan bir durumdu (141).

Bosna-Hersek'te geri dönüş hakkı ve geri dönüş siyaseti alt başlıkları ile devam eden çalışmanın ikinci bölümünde Şirin Öner geri dönüş sürecinin nasıl işleyeceği, geri dönüş hakları gibi birçok önemli konunun Dayton Barış Antlaşması'ndaki hükümlerine değinmektedir (ss.141-143). Ayrıca okuyucunun mülteci, yerinden edilmiş kişi, ülke içi yerinden edilmiş kişi ve geri dönen kişi gibi kavramları anlaması için tanımını yapmaktadır (s. 144). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin rolünün önemi vurgulanırken aşamalı ve düzen içinde gönüllü bir geri dönüş programı gerçekleştirmeyi hedefleyen Komiserliğin başarısız olma nedenleri de açıklanmaktadır (ss. 147-152). Bosna-Hersek'te geri dönüşün üç evrede gerçekleştiğini anlatan yazar her üç evrede geri dönen Bosnalılar açısından etkisini gerçekleştirdiği görüşmeler ile desteklemekte ve bu geri dönüş siyasetinin sağlıklı bir siyaset olup olmadığının sorgulanmasını aslında okuyucuya bırakmaktadır (ss. 167-244).

Bosna-Hersek'te Geri Dönüş ve Yeniden Uyum: Son mu Başlangıç mı? Başlıklı üçüncü bölümde Bosna-Hersek devletinin yapısal gelişmeleri ve sorunları ele alınmaktadır (ss. 245-350). Çalışmanın bütününde olduğu gibi Şirin Öner bu bölümde de gerçekleştirmiş olduğu saha çalışması ile Bosnalılar'ın ülkelerinin sorunlarına yönelik kendi bakış açılarını; çatışma sonrası nasıl bir iyileşme sürecinden geçtiklerini ve bu sürecin tamamlanıp tamamlanmadığını; ekonomik ve işsizlik sorunlarının kaynaklarını; siyasal sisteme ilişkin görüşlerini; geleceğe dair beklentilerini; etnik ayrımcılığın son bulup bulmadığı gibi dikkat çekici konuları irdeleyerek geri dönüş politikasının verimli olup olmadığını sorgulamaktadır.

Son olarak anılan çalışmanın Balkanlar'da yakın dönemde yaşanan savaş sonrası sürecin, özellikle yerinden edilmiş kişiler ve mültecilere yönelik uygulamaların sadece sayılara indirgenerek değil ülkedeki geri dönüş gerçeğinin çok daha farklı olduğunun gözler önüne serilmesi açısından büyük önem taşıdığı değerlendirilmektedir.